

СЕКЦІЯ:
ДОКУМЕНТНО-КОМУНІКАЦІЙНІ СТРУКТУРИ СУСПІЛЬСТВА:
ТЕОРІЇ, СТРАТЕГІЇ, ІННОВАЦІЇ

А. Соляник

**100-РІЧЧЯ ЗАПОЧАТКУВАННЯ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

A. Solianyk

**100TH ANNIVERSARY OF THE ESTABLISHMENT OF HIGHER LIBRARY EDUCATION
IN UKRAINE: ACHIEVEMENTS, PROBLEMS, PROSPECTS**

У вересні 2025 р. Харківська державна академія культури відзначила 100-річчя заснування в Україні вищої бібліотечної освіти. Цій події було присвячено всеукраїнську наукову конференцію, яка зібрала більше 120 учасників з усіх регіонів України, авторитетних представників харківської, київської, львівської, одеської освітньо-наукових бібліотечних шкіл та їх випускників різних поколінь. Наукові рефлексії, що узагальнювали досягнення та перспективи столітнього розвитку вищої бібліотечної освіти, дозволяють стверджувати, що саме Україна була ініціатором запровадження академічної вищої бібліотечної освіти на теренах російської, а згодом радянської імперії.

У витоків запровадження вищої бібліотечної освіти стояли Павло Ярковський (1781–1845), Христина Алчевська (1841–1920), Костянтин Рубінський (1860–1930), Любов Хавкіна (1871–1949), які на теоретичному і практичному рівнях доводили її необхідність, створюючи найкращі зразки організації освіти дорослих, викладаючи фахові дисципліни на університетських кафедрах та бібліотечних курсах. Саме європейський менталітет цих науковців, висока освіченість та знання ними великої кількості іноземних мов, вивчення кращого зарубіжного досвіду підготовки бібліотечних фахівців сприяли організаційній і когнітивній інституціоналізації галузевої вищої освіти.

За 100 років було розбудовано широку систему ступеневої вищої бібліотечної освіти, що має всі ознаки сталого розвитку: створено потужну освітньо-наукову інфраструктуру, яка є гарантом відтворюваності бібліотечних фахівців рівня «бакалавр», «магістр», «докторів філософії» та «доктор наук», основою оновлення науково-педагогічного складу випускових кафедр ЗВО для безперервної підготовки фахівців з нової комплексної спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа.

Виклики до системи вищої бібліотечно-інформаційної освіти під час російсько-української війни:

- майже чотири роки навчання та викладання під ракетними обстрілами;
- суттєва втрата закладами вищої освіти контингенту здобувачів та НПП внаслідок їх вимушеного переміщення у безпечні західні регіони й за кордон;
- перехід багатьох ЗВО сходу та півдня України на дистанційний або змішаний формат навчання, що знижує якість підготовки фахівців;
- необхідність постійного опанування викладачами та здобувачами нових дистанційних платформ навчання типу Moodle та ін.;

- велика конкуренція з боку європейських університетів, які приймають на навчання без складних вступних іспитів на очний формат навчання;
- пошкодження матеріально-технічної бази багатьох українських ЗВО внаслідок постійних ворожих обстрілів;
- нестача фінансування на покращення матеріально-технічної бази, придбання інноваційного обладнання та підвищення зарплат НПП.

За результатами вступної кампанії 2025 р. система ступеневої освіти зі спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа охоплює:

- початковий рівень вищої освіти (фаховий молодший бакалавр), якого готують 32 ЗВО, пропонуючи на ринок освітніх послуг 82 освітні програми;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти — 44 ЗВО, 91 освітня програма;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти — 32 ЗВО, 69 освітніх пропозицій;
- освітньо-науковий рівень вищої освіти (доктор філософії) — 7 ЗВО, 7 освітньо-наукових програм «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа».

Одним з головних інфраструктурних викликів у системі вищої бібліотечної освіти є невпинне збільшення кількості ОП з профілізацією до «Документознавства та інформаційної діяльності» як найбільш привабливої для абітурієнтів внаслідок більш широких можливостей майбутнього працевлаштування та вищої оплати праці: до 70% ОП бакалаврату є за змістом або суто інформаційними («Інформаційна діяльність», «Інформаційна аналітика»), або документознавчими («Документознавство та інформаційна діяльність», «Документаційне забезпечення управління»).

На магістерському рівні підготовки здобувачів освіти лише 27% ЗВО пропонують універсальну за змістом освітню програму «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 42% ЗВО профілізують свої ОП як «Документознавство та інформаційна діяльність», 25% ЗВО пропонують на освітній ринок ОП «Інформаційно-аналітична діяльність», тобто в Україні не залишилося жодної ОП суто бібліотечнознавчого спрямування, хоча бібліотеки країни гостро потребують саме бібліотечних фахівців.

Суто кількісний (формальний) підхід до розподілу місць держзамовлення на підготовку фахівців зі спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» призвів до того, що у 2025 р. на бакалаврат і магістратуру з цієї спеціальності було виділено 380 бюджетних місць (285 місць на бакалаврський рівень вищої освіти, 95 — на магістерський), при цьому на бакалавраті 275 місць виділено для ЗВО, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, і лише 10 (3,5%) місць — на всі ЗВО, що підпорядковані Міністерству культури та стратегічних комунікацій України, тобто головному стейкхолдеру, який опікується кадровим забезпеченням 15 тис. бібліотек, що в умовах тотальної цифровізації суспільства потребують якісно нової генерації кадрів вищої кваліфікації. При цьому не враховується, що саме ці ЗВО є фундаторами вищої бібліотечної освіти України, сформували декілька поколінь наукових шкіл та відповідну наукову інфраструктуру для якісної підготовки фахівців всіх рівнів, зокрема й відтворення науково-педагогічних кадрів бібліотечнознавчого профілю. Аналогічний принцип розподілу бюджетних місць діє, на жаль, і на магістерському рівні вищої освіти: з 95 місць, виділених на підготовку фахівців зі спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», 90 віддано для ЗВО, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, і лише 5 — на всі ЗВО, які підпорядковані Міністерству культури та стратегічних комунікацій

України, що складає лише 5% від загальної кількості бюджетних місць. При цьому варто зауважити, що лише 27% ЗВО пропонують універсальну за змістом освітню програму «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 42% ЗВО профілізують свої ОП як «Документознавство та інформаційна діяльність», 25% ЗВО пропонують на освітній ринок ОП «Інформаційно-аналітична діяльність», тобто в Україні не залишилося жодної освітньої програми суто бібліотекознавчого спрямування, хоча бібліотеки країни гостро потребують саме бібліотечних фахівців.

В цих умовах надважливим завданням є збереження бібліотечної складової в змісті діючих освітніх програм, що зазначено в змісті фахових компетентностей та програмних результатів навчання, закріплених в чинних стандартах вищої освіти першого й другого освітніх рівнів та професійних стандартах «Бібліотекар», «Бібліограф», «Фахівець з бібліотечної справи». Вкрай необхідним є запровадження державного цільового замовлення на фахівців непрестижних, але таких соціально значущих спеціальностей, як бібліотечна, архівна та музейна справа, застосування для них конкурсної системи розподілу бюджетних місць, при якій би створювався єдиний рейтинг ЗВО України з найпотужнішим кадровим потенціалом профільних науково-педагогічних працівників, що здатні найкращим чином забезпечити формування професійних компетентностей здобувачів освіти зазначених спеціальностей.

Н. Бачинська

**КОНВЕРГЕНТНІСТЬ В ОСВІТІ ГЛОБАЛЬНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ:
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ В13 «БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА»**

N. Bachynska

**CONVERGENCE IN EDUCATION OF THE GLOBAL SOCIO-CULTURAL SPACE:
SPECIALTY B13 "LIBRARY, INFORMATION AND ARCHIVAL STUDIES"**

Соціокультурний простір визначається динамікою розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що приводить до формування нових освітніх практик, інноваційних підходів і міждисциплінарних моделей навчання. Тож ключовим стає поняття конвергентності в освіті, яке охоплює інтеграцію різних знань, освітніх компонент, технологій та методів у єдиний освітній простір. Для спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» ця проблематика є особливо актуальною, оскільки підготовка сучасних фахівців вимагає поєднання гуманітарних, соціальних і технічних компетентностей, а також здатності орієнтуватися у швидкозмінному глобальному інформаційному середовищі.

Конвергентність в освіті розглядається як: інтеграція міждисциплінарних знань; поєднання традиційних гуманітарних підходів із цифровими технологіями; формування єдиного освітнього середовища, де здобувачі опановують як теоретичні знання, так і практичні навички роботи з інформацією, документами, цифровими архівами. Отже, особливого значення набуває формування цифрової компетентності майбутніх фахівців, що дозволяє їм ефективно діяти у глобалізованому соціокультурному середовищі. Конвергентна модель навчання забезпечує тісний зв'язок між академічною підготовкою та професійною практикою, сприяючи адаптивності випускників на ринку праці. Вона також формує здатність